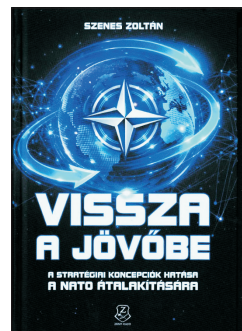

Szenes Zoltán:

Vissza a jövőbe

A stratégiai koncepciók hatása a NATO átalakítására

(Budapest, Zrínyi Kiadó, 2026. ISBN 978-963-327-919-9)

A Zrínyi Kiadó 2026 elején jelentette meg Szentes Zoltán ny. vezérezredes *Vissza a jövőbe. A stratégiai koncepciók hatása a NATO átalakítására* című könyvét, amely az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét saját tapasztalataiból ismerő és történetét kiválóan értő katona/diplomata/kutató több évtizedes kutatómunkájának eredménye.

Szenes Zoltán írásai, publikációi régóta kapcsolódnak az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez, s napjainkra Ő lett Magyarország egyik kiemelt NATO-szakértője. Többek között foglalkozott a NATO átalakulás és kihívások minden rezdülésével, a V4 országokkal, a NATO és a haderő átalakításával, a NATO bővítési körökkel, különös tekintettel a finn és svéd csatlakozásra, a NATO keleti szárny megerősítésével, védelmének változásával, a NATO új haderő modelljével az elrettentés és a védelem kapcsán. Csak néhány mérföldkövet felvillantva ezirányú munkásságából: 2014-ben jelent meg a *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője* című tanulmánykötet a Nemzeti Közzolgálati Egyetem kiadásában, amelynek egyik szerkesztője volt. Szentes Zoltán azon kevesek egyike, aki egy tanulmányban már 2014-ben világosan látta és leírta, hogy a NATO hidegháborús félfordulatot tett.¹ 2019-ben, Magyarország NATO-csatlakozásának évfordulójára a Zrínyi Kiadó gondozásában látott napvilágot a szép kiállítású, kétnyelvű (magyar–angol) kötet: *NATO 4.0 és Magyarország, 20 év tagság, 30 év együttműködés; NATO 4.0 and Hungary, 20 years of membership, 30 years of cooperation*, amelynek ugyancsak egyik szerzője volt. 2025-ben pedig a Magyar Hadtudományi Társaság adta ki a *NATO stratégiai koncepciói* című munkáját, amelynek külön értéke a mellékletben olvasható, összes eredeti NATO stratégiai koncepció magyar nyelvű fordítása. Eddigi kutatásainak összegzése a mostani, közel 400 oldalas monográfia.

Az idén 77 éves NATO egy 70 országból álló biztonsági közösség, amelyhez 32 NATO-tag-ország (Svédország 2024. március 7-én csatlakozott a Szövetséghez), 18 békepartnerségi ország, hét Mediterrán Párbeszéd ország, négy Isztambuli Együttműködési Kezdeményezési, Öböl menti arab állam és kilenc globális partner tartozik. Paul-Henri Spaak egykori NATO-főtitkár (1957–1961) a Szövetség számára az „Animus in consulendo liber”, vagyis „A lélek a tanácskozásban szabad” mottót választotta, amelyről évtizedek elteltével is elmondhatjuk, hogy a NATO lényegét legjobban meghatározza, demokratikus alapokon (egyéni szabadság, béke és stabilitás, jogállamiság, közös örökség, szolidaritás, jólét) áll, ahol a szabad véleménynyilvánításnak kulcsszerepe és egyben ereje van.

Miért fontos a NATO történelmének megismerése és megértése? 77 év egy Szövetség történetében nagyon hosszú időszak. A három emberöltőnyi időszak eseményei történelmi

1 Szentes Zoltán: Új bor a régi palackban? A walesi NATO-csúcs. *Hadtudomány*, 24 (2014/2–3): 3–21.

perspektívába kerültek és azok résztvevői történelmi személyiségekké váltak. A monográfia lehetőséget ad arra, hogy visszaemlékezzünk mi magunk is olyan eseményekre, amelyeknek a részesei voltunk, és megismerjük azokat, amelyeket nem élhattunk meg és csak hallomásból ismerünk.

Szenes Zoltán monográfiája egy bevezetéssel kezdődik, ebben a szerző magyarázatot ad a címben szereplő „Vissza a jövőbe” kifejezésre, amelyet 1990-ben John J. Mearsheimer amerikai professzor az *International Security* folyóiratban megjelent tanulmánya címének adott (*Back to the Future*). Szenes keretes szerkezetben, Winston Churchill idézettel indítja „Bármennyire szép is a stratégia, időnként meg kell nézni az eredményeket”, és összegzésében egy másik Churchill szállóigével zárja le a könyvet, „Csak egy dolog rosszabb a szövetségesekkel való harcnál, ez pedig a nélkülük való harc.”

E kereten belül a könyv nyolc fő fejezetre tagozódik: 1. NATO védelmének megszervezése – az első stratégiai koncepció (1950) 2. A bővítési politika kezdete – a második stratégiai koncepció (1952) 3. A NATO nukleáris politikája – a tömeges megtorlás stratégiája (1957) 4. Alkalmazkodás a hidegháborúhoz – a rugalmas reagálás stratégiája (1968) 5. A NATO újjászülése – a római stratégiai koncepció (1991) 6. Az új évszázad hajnalán – a washingtoni stratégiai koncepció (1999) 7. Új biztonsági kihívások – a lisszaboni stratégiai koncepció (2010) 8. A hatalmi versengés új korszakában – a madridi stratégiai koncepció (2022).

A 396 oldalas monográfián belül jelentős terjedelmű, 61 oldalas Függelék található, ebben kapott helyet az egyes fejezetekhez kapcsolódó felhasznált irodalom (335–354), a rövidítések jegyzéke (355–369), ábrajegyzék (371–373), táblázatok jegyzéke (377–378), képjegyzék (375–376), névmutató (379–385) és tárgymutató (387–396). A mondanivalót 54 ábra, 37 kép és 24 táblázat nyomtatékosítja, teszi még közérthetőbbé. A történelmi eseményeket kiegészítő/magyarázó részletes kronológiát a szerző szövegközi táblázatokban jeleníti meg. A képek többsége, amelyek a NATO alapítását és különböző korszakait dokumentálják, a NATO Archives jóvoltából kerülhetett be. Köztük olyan ikonikus fotók vannak, mint amikor Truman amerikai elnök aláírja a NATO-szerződést, az Észak-atlanti Tanács első ülése 1949 szeptemberében (a 23. oldalon a képaláírás pontatlan), az első „Három bölcs” (Averall Harriman, Jean Monet és Sir Edwin Powder). Ugyancsak kortörténeti dokumentum Lord Ismay elhíresült képe, vagy a NATO Központ helyszíneiről (London – Belgrave Square, Párizs – Palais de Chaillot, Porte Dauphine, Brüsszel – Boulevard Léopold III, Haren régi és új NATO Központ) készült felvételek.

A monográfia fontos erénye az egyes fejezetekhez kapcsolódó szakirodalom, levéltári anyagok és források, valamint a 11 oldalnyi bibliográfia. A hivatkozó és magyarázó jegyzetapparátus segítségével értékes információt szerezhetünk az egyes fejezetekben és témakörökben való elmélyüléshez. A szerző és a kiadó a fejezetenkénti lábjegyzetszámozást választotta, amely összhangban van a fejezetenként részletesen feltüntetett felhasznált irodalomjegyzékkel. Különös színfoltjai a kötetnek az egyes stratégiai koncepciókhoz kötődő ún. szófelhők.

Szenes Zoltán összefoglaló műve kitér a Washingtoni Szerződés előzmény szerződéseire és határozatra, valamint a NATO bipoláris és posztbipoláris időszakok belső vitáira. Nem lehet megérteni a NATO alapítását a Washingtoni Szerződés előzményei nélkül (Montreux Convention 1936, Treaty of Dunkirk 1947, Rio Pact 1947, Treaty of Brussels 1948, Vandenberg Resolution 1948).

A Szövetségben belül a viták nem új keletűek, a NATO-nak a fennállása óta mind a hidegháború idején, mind a posztbipoláris korszakban számos alkalommal kellett megújulnia és a feszültségeket oldania. A NATO 77 éves története során számos alkalommal voltak belső viták és nézeteltérések, egy részük a megszűnés veszélyét is magában hordozta. Ezen vitákat a Szövetség 1949 óta több alkalommal is megoldotta. Ilyen volt az 1951-ben létrehozott Hármak Bizottsága, az ún. első „Három bölcs”, amely feladata a tagországok hadipari termelésének és gazdasági újjáépítésének összehangolása volt. Az ún. második „Három bölcs” Bizottság 1956-ban, a NATO nem katonai együttműködés módozatai és lehetőségei kiterjesztésére és az Atlanti Közösség egységének megerősítése érdekében tett javaslatokat. A Pierre Harmel vezette

1967-ben felállított bizottság a NATO előtt álló jövőbeli feladatokat vizsgálta annak érdekében, hogy a Szövetség a tartós béke tényezőjeként megerősödhessen. Ez a jelentés volt a Szövetség egyik legelőreutatóbb dokumentuma.

Külön kihívást jelentett Donald Trump, az Amerikai Egyesült Államok 45. (2017–2021. január 20.) elnöke, aki a 2016-os elnökválasztási kampányában a *The New York Times*-nak adott interjújában kritizálta azokat a tagországokat, mert nem teljesítették a védelmi kiadásokra vonatkozó kötelezettségeiket. Megfogalmazta, hogy az Amerikai Egyesült Államok esetleg nem teljesíti az 5. cikk szerinti kölcsönös védelmi kötelezettségvállalását, mert a NATO-tagállamok túlnyomó többsége nem fordítja a GDP 2%-át védelemre. Mint mondta az elmúlt években az Amerika annyit költött védelemre, mint az összes többi tagország együttvéve.²

2017. május 25-én a Brüsszeli csúcsertekezleten hangsúlyosabban ismételte meg a tagországi védelmi költségvetésének elégtelenségét. „NATO members must finally contribute, their fair share, and meet their financial obligations. But 23 of the 28 members are still not paying what they should be paying and what they are suppose to be paying for their defence. This is not fair to the people and taxpayers of the United States, and many of these nations owe massive amounts of money from past years, and not paying in those past years.” Emellett jelezte, hogy a Szövetségnek nagyobb hangsúlyt kell fektetnie a terrorizmusra, a migrációra, az orosz fenyegetésre, valamint a keleti és a déli szárnyára.³

Emmanuel Macron 2019. november 5-én, a *The Economist*-nak adott interjújában nyilatkozott. Macron nyilatkozata megdöbbentette a szövetségeseket, aki a NATO „agyhaláláról” (*brain-dead*) beszélt Washington stratégiai koordinációjának és vezetésének hiánya miatt. Európának stratégiai szinten, geopolitikai hatalomként kell gondolkodnia. Felvetette, hogy vajon érvényes-e továbbra is a kölcsönös segítségnyújtást garantáló 5. cikkben megfogalmazott kollektív védelem?⁴

Mérföldkő volt 2019 decembere, a NATO londoni találkozó, amikor a Szövetség tagállamaiban vezetői felkérték Jens Stoltenberget, a NATO-főtitkárát, hogy indítson egy átfogó önvizsgálati folyamatot (*Forward-Looking Reflection Process*).⁵ A Reflection Group szakértői arra kaptak felhatalmazást, hogy vizsgálják meg a NATO akkori helyzetét és jövőbeni szerepét. A jelentés az új, nemzetközi környezetben végbement változásokra reflektáló stratégiai koncepciói megalkotásának szükségessége, és a következő csúcsertekezleten történő elfogadása mellett érvelt.

A 2022-es év több szempontból is történelmi jelentőségű volt, egy évben három csúcstalálkozót. Az orosz invázió másnapján, február 25-én a virtuális térben találkoztak a NATO-tagországok állam- és kormányfői. Ezt 2022. március 24-én a brüsszeli,⁶ majd június 28–30-án a madridi csúcsertekezlet követte (lásd a monográfia 8. fejezetét). Itt fogadták el a Szövetség hidegháború utáni korszak negyedik stratégiai koncepcióját. A madridi NATO-csúcsertekezleten elfogadott stratégiai koncepció és a zárónyilatkozat szerint „az Oroszországi Föderáció jelenti

2 <https://www.nytimes.com/2016/07/22/us/politics/donald-trump-foreign-policy-interview.html> (Letöltés ideje: 2026. 04. 10.).

3 Remarks by Donald Trump, President of the United States at the dedication of the 9/11-Article 5 Memorial https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/audio/audio_2017_05/20170525_170525f.mp3 (Letöltés ideje: 2026. 04. 10.).

4 Emmanuel Macron nyilatkozata, <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead> (Letöltés ideje: 2026. 04. 10.).

5 NATO 2030: United for a new era. Analysis and recommendations of the Reflection Group appointed by the NATO Secretary General”, Brussels, 25 November 2020. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf (Letöltés ideje: 2021. 02. 16.)

6 Statement by NATO Heads of State and Government, Brussels, 24 March, 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm (Letöltés ideje: 2026. 04. 10.).

a legjelentősebb és legközvetlenebb fenyegetést a szövetségesek biztonságára, valamint az euroatlanti térség békéjére és stabilitására.”⁷ Megfogalmazták, hogy Kína, rendszerszintű kihívást jelent a Szövetség érdekei, biztonsága és értékei számára,⁸ és aggasztónak ítélték Kína és az Oroszországi Föderáció közötti mélyülő stratégiai partnerséget. Ugyanezt erősítették meg a 2023. évi vilniusi csúcsertekezleten, és 2024-ben a washingtoni csúcsertekezleten is. A Szövetség Madridban, Vilniusban és Washingtonban is demonstrálta a tagállamok szilárd politikai egységét. Az orosz agresszió és a biztonságpolitikai következményeire adott, – amelyek gyökeresen megváltoztatták a stratégiai és biztonsági környezetet – adekvát szövetségi válaszok, a megfelelő elrettentés és a keleti szárny védelmének további megerősítése uralták a washingtoni csúcstalálkozót is. A biztonsági fenyegetéseket és kihívásokat tárglaló 2025. évi hágai csúcsertekezlet zárónyilatkozata szerint is hosszú távú fenyegetést jelent az euroatlanti biztonságra Oroszország.

Szenes Zoltán *Vissza a jövőbe* című könyve segítségével visszatekinthetünk a NATO alapításához vezető úthoz, a bipoláris és a posztbipoláris korszak négy + négy stratégiai koncepciója iránymutatást ad az olvasó számára, amely segítségével megértheti, hogy az 1949. április 4-én alapított Szövetség a tagállamok közötti belső viták ellenére is, hogyan is miként tudott a változó korszakokban alkalmazkodni a nemzetközi környezethez, a mindenkori biztonsági kihívásokhoz.

Visszatekinünk az eltelt évtizedekre, de előre is tekinthetünk, hogy lássuk a Szövetség jövőjét formáló trendjeit is. A monográfia megbízható útmutatást nyújt nemcsak a múlt megismeréséhez, hanem a jelen és a jövő stratégiai kihívásainak megértéséhez is, hosszú távon kiindulópontként szolgál a magyar hadtudomány és biztonságpolitika számára.

A Kiadó elegáns, jelképvilággal teli könyvborítóval jelentette meg a könyvet. Középen a NATO szimbóluma áll, az iránytű, amely az egy közös pontból kiinduló négy égtáj felé ágazó irányával a közös biztonság megteremtését szemlélteti. A háttérben a Föld látható a különböző égtájakkal, jelezve, hogy bár a NATO regionális, de egyben globális felelősségű politikai-katonai szervezet is. Ezt az elgondolást erősíti meg a földgömböt körül ölelő, körbefutó nyilak is.

Szenes Zoltán monográfiája hiánypótló mű, amelyet a történelmi perspektíva és megközelítés, valamint objektivitás jellemez. Nemcsak a szakma, vagy a NATO iránt közvetlenül is érdeklődő szakemberek számára hasznos, de az oktatásban is. Alapirodalomként szolgál a nemzetközi kapcsolatok, a nemzetközi tanulmányok, a nemzetközi biztonság- és védelempolitika, valamint a politológia szakok alap- és mesterképzésében. Kiválóan használható a Nemzeti Közszerződési Egyetem doktori iskoláiban is, kiváltképpen a Hadtudományi és a Katonai Műszaki Doktori Iskolák kutatási területein, a doktorandusz hallgatók képzésében is.

A kötet a megjelenése pillanatában önálló életre kelt, mert folyamatosan inspirálja a szerzőt, és az olvasóközönséget egyaránt. A pozitív visszajelzések után a kutatót arra, hogy újabb nézőpontból, új forrásokkal és dokumentumokkal, a legújabb szakirodalom felhasználásával tovább folytassa a kutatásait, az olvasóközönséget pedig arra, hogy befogadja ezt a történelmi korszakokon átívelő munkát. Reményeim szerint ez a szakmai értékelés biztatás lesz az igényes olvasók számára is, hogy ne csak kézbe vegyék a terjedelmes monográfiát, hanem el is olvassák.

Siposné Kecskeméthy Klára

7 „The Russian Federation is the most significant and direct threat to Allies’ security and to peace and stability in the Euro-Atlantic area.” In: NATO 2022 Strategic Concept, Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid 29 June 2022.
<https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept.pdf> (Letöltés ideje: 2026. 04. 10.).

8 NATO 2022 Strategic Concept, 5., 11.